

УДК 821.161.2-3.09 «192/198»

ББК 83.3(4Укр)6

Н.Ю. Акулова, доц.(Мелітополь)

Творчість Михайла Івченка в ідеологічному об'єктиві літературної критики 20 – 80-х років ХХ століття

Акулова Н.Ю. Творчість Михайла Івченка в ідеологічному об'єктиві літературної критики 20 – 80-х років ХХ ст.

У статті розглянуто особливості рецепції художньої спадщини М. Івченка літературною критикою 20 – 80-х років ХХ століття. Зазначено, що відгуки на творчість письменника були зорієнтовані швидше на з'ясування політичного обличчя митця, аніж на серйозне наукове дослідження його доробку. Це не тільки дискредитувало його в очах сучасників, але й визначило подальшу долю творчості прозаїка: його постать було вилучено з вітчизняного літературного процесу, що позначилось на формуванні загальної об'єктивної картини історії української літератури доби «Розстріляного відродження».

Ключові слова: творчість, Михайло Івченко, рецепція, вульгарно-соціологічна критика, вульгарний соціологізм.

Akulova N.Y. Mikhaylo Ivchenko's creative writing in ideological lens of literary critique of 20–80th of XX century.

The article deals with the peculiarity of perception of M. Ivchenko's artistic heritage by literary critique of 20 – 80th of XX century. It is said, that comments on his works were concentrated more on explanation of his political views, than on serious study of works. This fact discredited him in opinion of his contemporaries and determined his further prose writer's fate: his personality was forbidden for explanation. This influenced on formation of general objective vision of Ukrainian literary history of "Executed Renaissance".

Key words: Mikhaylo Ivchenko's creative writing, perception, vulgar-sociological critique.

Акулова Н.Ю. Творчество Михаила Ивченко в идеологическом объективе литературной критики 20–80-х годов ХХ в.

В статье рассмотрены особенности рецепции художественного наследия М. Ивченко литературной критикой 20 – 80-х гг. ХХ в. Указано, что отзывы на творчество писателя были сориентированы на выяснение политического лица художника, нежели на серьезное научное исследование его произведений. Это не только дискредитировало его в глазах современников, но и определило дальнейшую судьбу творчества прозаика: он был изъят из отечественного литературного процесса, что отразилось на формировании целостной объективной картины истории украинской литературы эпохи «расстрелянного возрождения».

Ключевые слова: творчество Михаила Ивченко, рецепция, вульгарно-социологическая критика.

Початок ХХ століття – період якісного зламу в історії розвитку української культури. Нова доба дала вітчизняній літературі багато визначних імен, які, на жаль, вповні відчували на собі наслідки тоталітарного «одержавлення» мистецтва. Забутим майже на шість десятиліть виявилось ціле покоління обдарованих митців, активних учасників суспільно-літературного життя. Саме тому багатьох з них до сьогодні не знає широка читацька аудиторія, а їхня спадщина залишається недостатньо дослідженою. Таким є Михайло Євдокимович Івченко – непересічний прозаїк лірико-філософського, імпресіоністичного стильового напрямку. Його активна письменницька діяльність, участь у громадському й культурному житті України ще за життя прозаїка привертала увагу сучасників. Щоправда, в атмосфері зростаючого впливу більшовицької ідеології переважна частина з них не утрималась від вульгарно-соціологічних потрактувань. Після смерті письменника (1939) його автоматично зарахували до когорти репресованих (хоча фактично причин для цього не існувало); твори виявились забороненими, збірки було вилучено з бібліотек. Між тим, уявлення про художньо-естетичні та проблемно-

філософські обрії українського історико-літературного процесу епохи «розстріляного відродження» буде неповним без неупередженого аналізу творчої спадщини М. Івченка.

Для розуміння і належного поцінування доробку митця важливе значення має, передусім з'ясування рівня літературознавчо-критичної інтерпретації його прози. Тому метою нашої статті є аналіз рецепції художньої спадщини письменника літературною критикою 20 – 80-х років ХХ століття з урахуванням методологічних тенденцій означеного періоду.

Процес формування М. Івченка-літератора можна простежити на сторінках таких періодичних видань початку ХХ ст., як «Мистецтво», «Червоний шлях», «Життя і революція», «Шляхи мистецтва», «Нова громада», «Культура і побут» (додаток до газети «Вісти ВУЦВК»), «Літературно-науковий вісник» тощо. Одночасно з них постає цілісна картина критичної рецепції творчості прозаїка.

Перші публікації і згадки в критиці імені М. Івченка належать до 1919 року М. Могилянський у рецензії на збірку «Шуми весняні» писав: «загальний ліричний тон Івченка зачіпляє в душі якісь відповідні струни, згучить справжньою поезією»¹ [Могилянський 1919: 175]. Але вже тоді критик пунктирно намітив «лінію звинувачень» письменника: сильні «літературні впливи», неувага до «дійсних фактів» сучасності і, нарешті, «хиби й помилки [...] в усій творчій концепції молодого письменника» [Могилянський 1919: 175]. Такі зауваження неодноразово зустрічаємо і в пізніших згадках про митця [Дорошкевич 1929; Єфремов 1989; Зеров 1919 та ін.].

Поява нових збірок прози М. Івченка в 1926 р. («Імлистою рікою», «Порваною дорогою») викликала велику кількість критичних відгуків. Публікуються статті О. Білецького, Ю. Меженка, Ф. Якубовського; рецензії В. Дорошенка, І. Лакизи, А. Лейтеса, Я. Савченка. Суперечки критиків ведуться головним чином навколо творчої манери митця. Естетична концепція М. Івченка в одних знаходить прихильне ставлення, інші ж її просто не сприймають.

Так, зауважуючи в художньому доробку письменника наслідування традицій імпресіоністичного письма (М. Коцюбинський, А. Чехов, К. Гамсун та ін.), О. Білецький все ж розглядає його творчість з позицій тогочасної критики. На його думку, «проблема сюжетності авторові виразно нецікава. Різноманітності типів, глибини побутових спостережень в останніх його творах немає. Кінець-кінцем немає в них і багатства думок. Революція має деякий відбиток в цих оповіданнях, але не видно, щоб автор її глибоко пережив, щоб вона зробила «революцію» в його творчості» [Білецький 1926: 136]. Вимоги кон'юнктурності проблематики, об'єктивності, чіткої ідеологічної визначеності авторської позиції, типовості зображуваних явищ і персонажів заважають критикові належним чином оцінити естетичну систему М. Івченка.

Однак талант прозаїка, що виводить його творчість за межі мистецтва пролетарського реалізму, викликає й інші оцінки. Саме тому О. Білецький пише про те, що «в ліризмі головна особливість М. Івченка й головна чарівливість його оповідань». І далі: «Сила М. Івченка – в пантеїстичному ліризмі, але він-же поки-що і перешкоджає його талантові далі розвиватися» [Білецький 1926: 136]. Вважаючи ліризм головною причиною відірваності художника від сучасності, критик все ж віддає належне майстерності письменника, який добре «опанував обрану форму» [Білецький 1926: 136].

Ф. Якубовський, виходячи з подібних критеріїв, також прагне «замкнути» творчість митця в межі власних естетичних поглядів, хоча і вважає, що «з нього і прекрасний, сильний майстер» [Якубовський 1926: 169]. Обґрунтовуючи тезу про те, що письменник повинен бути організатором психіки мас, критик з сумом констатує: сучасна йому проза в основному масиві є безсюжетною, тому вона не здатна організувати психологію читача революційної доби, в ній відсутній справжній матеріал сучасного життя. Як наслідок – проявляється її ідеологічна слабкість, відсутність соціальної корисності. З таких позицій критикується творчість М. Хвильового, В. Підмогильного, Б. Антоненка-Давидовича, Г. Косинки. Показово, на наш погляд, що серед цих яскравих імен з'являється й постать М. Івченка, причому, за висловом автора публікації, у «суто принциповій частині» статті [Якубовський 1926: 48].

¹ Тут і далі в роботах критиків збережено особливості правопису 20-х рр. ХХ ст.

Ці ж погляди Ф. Якубовський розвиває в рецензії на збірку «Імлистою рікою». Загалом прихильно ставлячись до Івченкового літературного обдарування (про це свідчать і пізніші публікації), він, однак, критикує художника за його ідеологічну невизначеність («автор не знає ніякої відповіді в життєвому реальному плані» [Якубовський 1926: 169]), безсюжетність прози, «загострений підкреслений індивідуалізм усієї письменникової вдачі» [Якубовський 1926: 169].

У руслі нашого дослідження цікаво буде розглянути рецензії А. Лейтеса, Я. Савченка і В. Дорошенка. Слід одразу зауважити, що їхні публікації належать до тієї невеликої частини розвідок, у яких автори не тільки намагаються подати об'єктивний аналіз творчості М. Івченка, але й висловлюють прихильне ставлення до неї.

Тут, на наш погляд, варто згадати одну з найкращих рецензій на збірку «Імлистою рікою», що з'явилася в 1920-х роках і належить перу А. Лейтеса. Він першим сконцентрував увагу на імпресіоністичній основі творчості митця і здійснив вдалу спробу проєкції засад цього напрямку на Івченкову «маніру писання». Такий підхід не викликав у автора рецензії «літературно-критичного незадоволення». А. Лейтес, відзначивши одну з основних стильових доміант Івченкової прози – «чуйне ліричне оформлення», – пояснив цим відсутність у прозаїка класового аспекту: «Психологічні типи, ліричні настрої – його далеко більше цікавлять, ніж соціальні сюжети» [Лейтес 1926: 7].

Значення рецензії А. Лейтеса і полягає, на нашу думку, в тому, що він успішно намагається пояснити і обґрунтувати Івченкову «асоціальність» і пов'язує її саме з імпресіонізмом. На відміну від О. Білецького, Ю. Меженка, Ф. Якубовського та ін., які в цьому вбачали «відірваність від сучасності», «невідповідність вимогам часу» тощо, А. Лейтес, вважаючи, що «художня кваліфікація івченківських оповідань стоїть на високому рівні», пише: «Чуття життя», «радість життя» – ось що характерно для творчості Івченка, через те він швидко намагається переходити від революційного сюжету до ліричного оформлення, від фабули – до імпресіоністичних картинок природи. «Чуття природи», хороше й повне, що пронизує книжку – звільняє нас від особливо настирливих «соціальних» та «сюжетних» претензій до неї» [Лейтес 1926: 7].

«Незаполітизованим» аналізом характеризується також рецензія Я. Савченка на збірку «Порваною дорогою», у якій він виправдовує сюжетну «скупість» автора (на цьому небезпідставно наголошується чи не в кожній розвідці, присвяченій аналізу творчості М. Івченка): «Ця «скупість», на мою думку, є свідомий формальний спосіб авторів» [Савченко 1927: 319]. Він також зауважує й те, що в деяких Івченкових героїв «не чути пульсу сучасности». Однак, з погляду критика, це легко пояснити: «[...] є одна характерна і дуже цінна риса – всі персонажі живуть глибинним внутрішнім життям, у них є внутрішнє сяйво. До життя не ставляться вони зовнішньо» [Савченко 1927: 319]. Він схвально ставиться і до Івченкового ліризму і його схильності до філософування, на відміну, наприклад, від Ф. Якубовського, який вважав, що письменник-імпресіоніст таким чином ховається від проблем сучасності [Якубовський 1926].

Я. Савченко намагається подати об'єктивну оцінку творчості письменника. Критик не використовує термін «імпресіонізм», однак його висновки щодо Івченкових художньо-естетичних доміант викликають чіткі паралелі саме з цим стильовим напрямом: для прози М. Івченка характерні «відсутність зовнішньо-розгорнутого й закінченого сюжету» [Савченко 1927: 319], «надання особливого значіння буденним явищам, найчастіше – явищам природи», «майстерне виявлення схованих закутків людської психіки, уміння показати за дрібнішими фактами – глибше й складніше життя» [Савченко 1927: 320].

Прихильністю до прозаїка відзначаються і погляди В. Дорошенка: «Михайло Івченко належить до красших з-поміж наймолодших наших письменників на В. Україні, що творять там нову добу української літератури» [Дорошенко 1926: 83]. Він бачить в Івченкові «доброго спостерігача, що вміє підмітити явища й настрої та поділитися своїми спостереженнями з читачем» [Дорошенко 1926: 83].

З цього погляду відверто несхвальною видається позиція Ю. Меженка. Прагнення виявити в творчості М. Івченка тільки риси «революційної літератури» призводить критика до різко негативних висновків: через свою «байдужість до бурхливих подій доби»,

«інтелігентщину», «естетизм», «побутовщину», «надмірну описовість», «прихований етнографізм» письменник не може «гострим оком поглянути на життя, побачити його одразу в цілому, взяти з нього один шматок і відчутти його так, щоб через нього зрозуміти невидимі і далекі часово події і причини, щоб з того шматка я, читач, пізнав суть, глибину подій і речей, щоб я вгадав їх правдиве місце в цілій системі життєвій» [Меженко 1926: 46]. У подібному ракурсі Ю. Меженко розглядає «неправильну» проблематику, занадто «солодкий» стиль творів М. Івченка. Виразно негативним є ставлення критика і до героїв Івченкових оповідань, «бо то зашкарублі душі, або сліпо некультурні, або сліпо культурні (все одно сліпі) особи, що стороною обходять життя і не чують його гучних голосів» [Меженко 1926: 45].

Важко погодитися з такими висновками, але потрібно визнати, що, критикуючи героїв М. Івченка, Ю. Меженко мимоволі підкреслює важливу рису імпресіоністичної поетики прозаїка – «це інтуїтивне стремління до неясних і нерівних контурів» [Меженко 1926: 44]. З критикою Ю. Меженка повністю солідарний І. Лакиза. Однак необхідно зауважити, що при такому підході ігнорується складна взаємодія світоглядних концепцій письменника із ідейно-естетичними пошуками доби, що знаходить своєрідне втілення в його творчості. На це вказував і сам М. Івченко у своєму виступі на диспуті «Шляхи розвитку сучасної літератури», який відбувся 24 травня 1925 року: «ненормальність в тому, що літературі поставлено вимоги, невластиві і небезпечні для її розвитку. Ми хочемо підігнати її під якусь мірку ідеологічну, щоб вона сантиметр-у-сантиметр зійшлася з політпрограмою Коваленка. Життя значно ширше, воно щороку дає ухили від яких-би то не було норм, і ми, як художники, не можемо обійти цього. На нас нарікають, що ми не сучасні, що ми не відбиваємо сучасного життя. Але-ж звичайно, це не так. Ми не можемо обминути цього життя, бо в ньому жиємо, бо це є дійсність, одцуратись якої художник не може [...] Але дозвольте виявляти мені світ так, як його бачу...» [ШРСЛ 1925: 74].

Відгуки в пресі 1927 – 1930-х роках на творчість М. Івченка були швидше зорієнтовані на з'ясування політичного обличчя митця, аніж на серйозне наукове дослідження його доробку. Ставлення до інтелігенції вимірювалося насамперед у політико-ідеологічній площині. «Виконуючи волю чиновників від культури, – пише Г. Касьянов, – критика часто-густо не стільки аналізувала творчість тих чи інших художників, скільки подавала їх як заклятих ворогів» [Касьянов 1991: 71].

Казенно-бюрократичного підходу до аналізу творчості, безперечно, зазнав і М. Івченко. Важко виокремити незаангажовані погляди критиків на доробок письменника, оскільки в публікаціях кінця 20-х рр. знаходимо цілком неприйнятні сьгодні зауваження, де кваліфікований літературознавчий аналіз найчастіше підмінювався вульгарно-соціологічним. Творчість М. Івченка не вкладалася в прокрустове ложе «пролетарського мистецтва». Тож ідеологічний підхід до аналізу Івченкової прози, яким керувалися у своїх статтях і рецензіях М. Доленго, Б. Коваленко, П. Колесник, С. Пилипенко, Л. Старинкевич, А. Ярмоленко та ін., в умовах тогочасної дійсності набув тотальних масштабів.

Так, у публікаціях зазначених авторів, які позначені вимогою до художньої творчості «відповідати запитам революційної доби», висновки критиків зводилися до звинувачень М. Івченка в «інтелігентщині», «буржуазному націоналізмі», «ідеологічній невизначеності» тощо. «Невиразність, непевне ставлення до сучасних подій, – пише А. Ярмоленко, – характеризують Івченка [...] як дрібнобуржуазного, народницького інтелігента, який злякався революції» [Ярмоленко 1929: 55]. Такий «діагноз» за тих часів був рівносильний смертному вироку. Адже, як переконливо доводить Г. Касьянов, сталінізм замінив «систему загальнолюдських цінностей в свідомості людей сурогатом цінностей класових» [Касьянов 1991: 13], «саме слово «інтелігент» [...] набирало майже лайливого і зневажливого відтінку» [Касьянов 1991: 30], а ті, хто дотримувався позиції «політичного нейтралізму» «в умовах зростання настроїв «хто не з нами – той проти нас», розглядалися як живильне середовище «контрреволюції», тобто зараховувався до категорії потенціальних ворогів» [Касьянов 1991: 33].

Отже, критика кінця 20-х рр. не подала об'єктивної оцінки творчості М. Івченка. Загалом, вважаємо, спроба розглядати твори прозаїка не в зв'язку з імпресіонізмом, як це робила більшість тогочасних дослідників, є принаймні необґрунтованою. Щоправда, навіть прихильники «революційної літератури» мимоволі підкреслили домінування принципів

імпресіоністичного письма в прозі М. Івченка, виділяючи в оповіданнях і повістях письменника безсюжетність, прагнення змальовувати окрему особистість із її психологічними переживаннями, любов до природи тощо. Однак ці особливості критики розглядали з марксистсько-пролетарських ідеологічних позицій. Так, наприклад, О. Полторацький в рецензії на оповідання М. Івченка «Лісові пасма» намагався підкреслити імпресіоністичний стиль письменника, до якого тяжіла його світоглядно-естетична концепція: «Відповідно до основного споглядацького завдання автора (мається на увазі філософський пантеїзм. – Н.А.) – побудовано й усе оповідання: величезна кількість описових моментів, абсолютна відсутність дії; велике психологічне навантаження компенсує тут брак сюжету: замість загострювати фабулу М. Івченко, вірний законам психологічної новелі, *ідеально* (виділено О. Полторацьким. – Н.А.) користується психологічною ритмікою твору. З цього боку – оповідання бездоганне настільки-ж, наскільки свого часу були бездоганні, скажімо, з погляду своєї телеології – Лермонтові твори. А що мистецька концепція Івченкових творів наскрізь ідеалістична й несучасна – це, ми певні [...]» [Полторацький 1928: 5]. Проте зауваження О. Полторацького мають провокативний характер, оскільки рецензію критик писав в умовах організації широкої кампанії в пресі, яка мала на меті підготувати ґрунт для сумновідомого процесу СБУ (до числа звинувачених потрапив і М. Івченко). О. Полторацький, підкреслюючи художню майстерність митця: «[...] нас вражає мистецька викінченість і гармонійність, що позначають собою Івченкову збірку», «автор спромігся в гармонійній синтезі сполучити всі елементи своєї мистецької індивідуальності; спромігся підкорити мистецькі засоби своїй ідеї» [Полторацький 1928: 5], тим не менше не уникає неправомірних зауважень: «Далеко продуктивніше заперечувати своєчасність Івченкової художньої концепції в цілому, а відтак і довести абсолютну неможливість поставитися до цієї збірки, як до актуальної» [Полторацький 1928: 5]. Більше того, автор рецензії пропонує «засвоїти її, як культурну спадщину (виділено О. Полторацьким. – Н.А.), вивчити, вчитись на ній абстрактним законам мистецької телеології – але не більше» [Полторацький 1928: 5].

Наприкінці 1920-х рр. увагу літературних критиків привернув роман М. Івченка «Робітні сили». Власне, вже тоді критики помітили головну особливість роману – наявність філософської проблеми, що лежить в основі концепції світу, втіленої у творі. Так, Л. Старинкевич у рецензії на «Робітні сили» писала, що це – «роман «проблемний» [...] в постановці проблеми та в її всебічному обговоренні, а почасти і в художньому конкретному показі полягає основний сенс твору» [Старинкевич 1929: 195]. Ту ж думку висловив й А. Ярмоленко: «[...] сам автор, очевидно, увагу скерував не на родинний банальний сюжет, а на філософію, «проблемність» роману» [Ярмоленко 1929: 58], додаючи далі, що ця проблема у творі «замаскована» [Ярмоленко 1929: 62]. Подібної точки зору дотримувалися М. Доленго і Б. Коваленко. Правда, промовисте найменування твору дало підстави критикам до спотвореного потрактування його змісту, оскільки, на їхню думку, «як і загальна ідея твору, так і його назва викликає непорозуміння: «Робітних сил» (тобто пролетаріату. – Н.А.) у романі не відчуваємо» [Старинкевич 1929: 199]. Проте об'єктивний літературознавчий аналіз доводить, що задум митця виходив далеко за межі виробничої тематики.

Отже, 20 – 30-і роки ХХ століття характеризуються активною зацікавленістю критиків постаттю М. Івченка. У цей період остаточно утвердилась думка про письменника, яка не тільки повністю дискредитувала його в очах сучасників, але й визначила подальшу долю творчого доробку прозаїка.

Критична рецепція творчості М. Івченка впродовж 50 – 70-х рр. ХХ ст. пов'язана з малочисельними епізодичними згадками про митця в академічних виданнях з історії української літератури. Аналіз цих джерел засвідчує тенденцію оцінювати спадок письменника в душі традицій вульгарно-соціологічної критики кінця 20-х – початку 30-х років ХХ століття. Незмінним залишилося ставлення до М. Івченка як «українського буржуазного націоналіста», письменника «з нешироким світоглядом (і, як правило, обмеженими художніми можливостями)» [ІУЛ 1970: 233], творчість якого «служила цілям ворожої націоналістичної пропаганди» [ІУЛ 1957: 151], «була далекою від революційної сучасності або й чужою для неї» [ІУЛ 1970: 206], оскільки «чимало його оповідань і повістей демонстративно виключені з

сучасності або ж являють собою нескінченну елегію з приводу «руйнування» революційною дійсністю старих, патріархальних форм сільського життя» [ІУЛ 1964: 131].

Неупереджена оцінка творчості М. Івченка стала можливою тільки наприкінці 80-х років. З'явилися публікації В. Мельника, В. Шевчука, у яких дослідники, одностайно зараховуючи М. Івченка до ряду таких видатних майстрів-імпресіоністів, як С. Васильченко, Г. Косинка, М. Коцюбинський, намагались реабілітувати творчість прозаїка, акцентували вагомість його спадщини для формування цілісної картини українського літературного процесу першої третини ХХ століття.

Отже, художній доробок М. Івченка є самобутнім явищем українського літературного процесу доби «розстріляного відродження». Він становить невід'ємну частину в системі інших феноменів вітчизняного письменства вказаного періоду. Творча реалізація митця відбувалась за несприятливих соціально-історичних обставин. Однак прозаїк намагався властивими йому художніми засобами та прийомами висловити власний погляд на сучасне йому життя.

У 1920 – 1930-ті рр. його творчість викликала широкий резонанс у критиці. Аналізували його прозу такі відомі на той час дослідники, як О. Білецький, М. Доленго, С. Єфремов, Ю. Меженко, Ф. Якубовський та ін. Деякі з них підкреслювали «тонкий ліризм» М. Івченка, його глибоку любов і віру в людину, «радість життя», «заглиблення у внутрішні психологічні переживання героя». Інші вбачали у його творчості «інтелігентщину», «естетизм», «побутовщину» і навіть «фашизм». Загалом майже всі розвідки і зауваги зводились до критики стилю, що на той час вже вважався «засудженим до загибелі», і звинувачень у прагненні до «нейтральності», ухилі від актуальних проблем сучасності.

Дослідники кінця 1950 – 1970-х років тільки принагідно згадували письменника, переважно в літературознавчих студіях загального характеру. Постать письменника повернулася до наукових розвідок із послабленням заідеологізованості наприкінці 1980-х рр. Праці В. Мельника, В. Шевчука, безсумнівно, мали етапне значення для вивчення прози М. Івченка. Дослідники не тільки наголосили на вагомості місця письменника серед українських авторів першої третини ХХ ст., необхідності повернення його доробку до читача, об'єктивного поцінування науковцями, але й окреслили основне коло проблем подальшого вивчення творчої спадщини митця.

Література:

Білецький 1926: Білецький О. Про прозу взагалі і про нашу прозу 1925 року // Червоний шлях. – 1926. – № 3. – С. 133–163.; *Доленго 1924*: Доленго М. Імпресіоністичний ліризм у сучасній українській прозі // Червоний шлях. – 1924. – № 1-2. – С. 167 – 173.; *Доленго 1929*: Доленго М. М. Івченко та його «Робітні сили» (критичні зауваження) // Критика. – 1929. – № 10. – С. 20–32.; *Дорошенко 1926*: Дорошенко В. [Рецензія] // Літературно-науковий вісник. – 1926. – № 5. – С. 83 – 85.; *Дорошкевич 1929*: Дорошкевич О. Підручник історії української літератури. – К. : Книгоспілка, 1929. – Вид. 4, фотопередрук. – Мюнхен, 1991. – 351 с.; *Єфремов 1989*: Єфремов С. Історія українського письменства. Т. 2: Від Т. Шевченка по початок 1920-их років. – 4-те вид. – Мюнхен, 1989. – 504 с.; *Зеров 1919*: Зеров М. Українська література в 1918 р. // Літературно-науковий вісник. – 1919. – № 1 – 3. – С. 331 – 344.; *ІУЛ 1957*: Історія української літератури : У 2-х т. Т. 2 : Радянська література / [ред. кол.: О.І. Білецький (голова) [та ін.]. – К.: Вид-во Академії наук УРСР, 1957. – 880, [1] с.; *ІУЛ 1970*: Історія української літератури: У 8 т. – Т. 6 : Література періоду боротьби за перемогу соціалізму (1917–1932) / відп. ред. С.А. Крижанівський. – К. : Наукова думка, 1970. – 513, [2] с.; *ІУЛ 1964*: Історія української радянської літератури / [ред. кол.: С.А. Крижанівський (відп. ред.) [та ін.]. – К. : Наукова думка, 1964. – 862, [1] с.; *Касьянов 1991*: Касьянов Г.В., Даниленко В.М. Сталінізм і українська інтелігенція (20–30-і роки). – К. : Наукова думка, 1991. – 95 [1] с.; *Коваленко 1932*: Коваленко Б. Чиї сили? (М. Івченко – «Робітні сили». Роман) // Атака. – Харків : Рух, 1932. – С. 42–55.; *Колесник 1929*: Колесник П. [Рецензія] // Літературна газета. – 1929. – № 17 (59). – С. 4.; *Лакиза 1926*: Лакиза І. [Рецензія] // Життя і революція. – 1926. – № 12. – С. 100 – 101.; *Лакиза 1928*: Лакиза І. [Рецензія] // Життя і революція. – 1928. – № 5. – С. 190.; *Лейтес 1926*: Лейтес А. [Рецензія] // Культура і побут. – 1926. – № 7. – С. 7.; *Меженко 1926*: Меженко Ю. Про твори Михайла Івченка (з літературного щоденника) // Життя і революція. – 1926. – № 10. – С. 40 – 46.;

Мельник 1988: Мельник В. Життя і слово Михайла Івченка // Київ. – 1988. – № 6. – С. 121 – 128.; *Могиланський 1919*: Могиланський М. [Рецензія] // Літературно-науковий вісник. – К., 1919. – Кн. 7–9. – С. 175–177. – (Річник 20 ; т. 75).; *Пилипенко 1926*: Пилипенко С. [Рецензія] // Плужанин. – 1926. – № 2. – С. 26.; *Полторацький 1928*: Полторацький О. [Рецензія] // Пролетарська правда. – 1928. – № 126. – С. 5. *Савченко 1927*: Савченко Я. [Рецензія] // Червоний шлях. – 1927. – № 1. – С. 319–320.; *Старинкевич 1929*: Старинкевич Л. [Рецензія] // Гарт. – 1929. – № 10–11. – С. 195–199.; *Шевчук 1988*: Шевчук В. Михайло Івченко та його твори // Українська мова і література в школі. – 1988. – № 7. – С. 3 – 8.; *ШРСЛ 1925*: Шляхи розвитку сучасної літератури : диспут 24 травня 1925 р. – К., 1925. – 84 с.; *Якубовський 1926*: Якубовський Ф. До кризи в українській художній прозі // Життя і революція. – 1926. – № 1. – С. 40–48.; *Якубовський 1929*: Якубовський Ф. Про філософію землі в українській літературі (Руйнування світоглядів і стилів). Михайло Івченко // Від новелі до роману : етюди про розвиток української драматичної прози. – К. : ДВУ, 1929. – С. 153–172.; *Якубовський 1928*: Якубовський Ф. Силуети сучасних українських письменників. – К. : Бібліотека газети «Пролетарська правда», 1928. – 48 с.; *Якубовський 1926*: Якубовський Ф. Під водами імлістої річки // Червоний шлях. – 1926. – № 2. – С. 166 – 169.; *Ярмоленко 1929*: Ярмоленко А. Тіні павукуваті... // Плуг. – 1929. – № 10. – С. 52 – 53.

Анісімова Н.П., д-р філол.
наук (Бердянськ)

УДК 821:161.2 – 1 «19/20» (Т. Федюк)
ББК 83.3 (4 УКР) 6

«... Історія – вмочення корогов у кров посполитих»: художня трансформація історіософських мотивів у ліриці Тараса Федюка

Анісімова Н.П. «Історія – вмочення корогов у кров посполитих»: Художня трансформація історіософських мотивів у ліриці Тараса Федюка.

У статті розглянуто історіософські мотиви лірики представника поетичного покоління 80-х років ХХ століття Т. Федюка. Проаналізовано мотив виборення свободи колоніальним народом у межах метрополії. Висвітлено ідейно-художнє навантаження образів-символів: степ, золото інків та ін.

Ключові слова: історіософія, екзистенціал свободи, мотив, образ, іронія, парадокс.

Анисимова Н.П. Художественная трансформация историсофских мотивов в лирике Тараса Федюка.

В статье рассматриваются историсофские мотивы в лирике представителя поэтического поколения 80-х годов ХХ века Тараса Федюка. Анализируется мотив борьбы за свободу колониального народа. Раскрывается идейно-художественное значение образов-символов: «степь», «золото инков» и др.

Ключевые слова: историсофия, экзистенциал свободы, мотив, образ, ирония, парадокс.

Anisimova N.P. The artistic transformation of the historiosophic motives in Taras Fedyuk's lyrics.

The article deals with the historiosophic motives in Taras Fedyuk's lyrics, the representative of the 1980s poetic generation. The struggle motive for the freedom of the colonial people. has been analysed. The ideological and artistic meaning of the images and symbols of the steppe and Incas' gold has been revealed.

Key words: historiosophy, freedom existential, motive, image, irony, paradox.

Поетичне покоління 80-х років ХХ століття, чільним представником якого є Т. Федюк, ще в тенетах радянської імперії вчинило естетичний спротив імперським міфам і соцреалістичним стереотипам у літературі, розбудовуючи альтернативні інтелектуальні моделі. У той час, коли від письменника тоталітарна машина настійно вимагала не лише ідеологічно правильних творів, але й творення міфу «нової ери» з прихованими алюзіями на едем, що мав свої метафоричні відповідники, сформульовані бодай П. Тичиною» [Ковалів 2009: 38], Т. Федюк розбудував незалежний від офіціозу творчий світ, світоглядним підґрунтям якого є історіософське мислення.